

ÜLKEMİZDE ORKİNOS AVCILIĞI VE YETİŞTİRİCİLİĞİ (BESİCİLİĞİ)

Murat DAĞTEKİN, SUMAE

Orkinos, ton balığı olarak da bilinir. *Thunnus*, *Euthynnus*, *Katsuwonus* türlerini oluşturan boyları 5-6 m, göçmen balık türlerine verilen isimdir. Vücutları yuvarlak olup, arkaya doğru incelen bir yapıya sahiptir. Vücudunun üst tarafı mavi veya siyah, yanları gümüşü beyaz renktedir (URL 1).

Şekil 1. Mavi yüzgeçli orkinos (*Thunnus thynnus* L., 1758)

Orkinoslar ticari olarak çok büyük öneme sahiptirler. Tüm dünyadaki yıllık orkinos balığı rekoltesi (yakalama ve çiftlik dahil) yaklaşık olarak 800.000 ton olup, bunun 500.000 tonu Japonya'da tüketilmekte, geri kalan 300.000 tonun büyük bir kısmı da çeşitli ülkelerdeki Japon restoranlarında kullanılmaktadır (URL 2).

Orkinos avcılığı balıkların yumurtlama döneminde yapılmaktadır. Diğer zamanlarda hızlı hareket etmesi ve daha derin sularda yer alması nedeniyle avcılığı güçtür.

Yapılan çalışmalar sonucunda dünyada Kuzey Atlantik orkinoslarının yumurtlama alanları Meksika Körfezi ve Akdeniz olarak tespit edilmiştir. Amerikan Atlantik orkinosu ile Avrupa Atlantik orkinosunun yumurtlama alanları birbirinden farklıdır. Ancak yumurtlama sezonları aynı dönemlerde gerçekleşmektedir. Orkinosların yumurtlama alanları yaklaşık 4000 mil alanı kapsamaktadır. (Rivas, 1954).

Orkinosların Akdeniz'de üreme periyodu Mayıs ayının sonundan Ağustos ayına kadar devam etmektedir.

Yumurtlama Haziran ayının sonunda maksimum seviyede gerçekleşmektedir (Sanz B., 1990).

Orkinosların Akdeniz'de 21,1-24,5°C ve %37,5-38,6 tuzluluktaki sularda yumurtladığı

tespit edilmiştir. (Pincinetti, 1979: Karakulak; 1999).

Ülkemiz sularında mavi yüzgeçli orkinos (*Thunnus thynnus*), sarı yüzgeçli orkinos (*Thunnus albacores*), yazılı orkinos (*Euthynnus alleteratus*), albakor yada beyaz ton balığı (*Thunnus alalunga*), bigeye tuna yada kocagöz (*Thunnus obesus*), çizgili orkinos (*Katsuwonus pelamis*) ve gobene veya tombik (*Auxis rochei*), olmak üzere yedi türü bulunmaktadır (Perçin, 2006).

Türkiye'de orkinos sektörü son yıllarda büyük gelişme göstermiştir. Türkiye'de 2002 yılından önceki üretim incelendiğinde, sadece avcılık yoluyla orkinos üretiminin olduğu görülmektedir. 2002 yılında ilk kez kafeslere konulan orkinosların, yemlenmesi, hasadı, işlenmesi ve ihracatı da Japon firmaları uzmanlarının teknik bilgi desteği ile sağlanmıştır (URL 3).

Sektör 4 firmayla faaliyete başlamıştır daha sonra 2 yeni firma bunlara eklenmiş ve 6 tane firmayla temsil edilmektedir. Sektörün başlangıç yılı olan 2002'de 2600 ton civarında üretim yapılmıştır. Bu dönemde ICCAT kotası 4 şirkete 1000 ton olarak dağıtılmıştır. Fakat 2003 yılına gelindiğinde avlanma kotası yönetmeliği değişmiştir. ICCAT kotası avcılara verilmiştir. Ülkemizin halen mevcut avlanma kotası 918 ton'dur. Kota miktarının çok düşük olması nedeniyle üreticiler Tunus, Fas, ve Cezayir gibi kota miktarını dolduramayan ülkelere kota satın alma yoluna gitmektedirler.

Ülkemiz açısından orkinos avcılığı ve besiciliği çok büyük önem arz etmektedir. Orkinosların Akdeniz'e yumurtlama amaçlı gelmeleri ve av vermeleri nedeniyle av sezonun bitmesinden sonra da balıkçılar avcılık yapmaktadır. Bu şekilde ekstra bir gelir elde edilmekte, aynı zamanda döviz girdisi sağlanmaktadır. 2008 yılı avcılık döneminde KKGm'den izin alan tekne sayısı 87'dir (Anonymus, 2008). Bu teknelerin aynı zamanda yardımcı tekne kiraladıkları yada çalıştırdıkları düşünülürse geniş bir kitleye istihdam sağladığını söyleyebiliriz.

Ülkemizin yaptığı su ürünleri ihracat değerleri bakımından ikinci sırada orkinos

ihracatı yer alır. 2006 yılı ihracat rakamlarına göre mavi yüzgeçli orkinos ihracatı 3.397 ton, yazılı ve diğer orkinos türlerinin ihracatı ise 6.647 ton olmuştur. Bunun karşılığında 49.976.546 \$ döviz girdisi sağlanmıştır (Anonymous 2).

Orkinos Avcılığında Uygulanan Avlama Metotları

Orkinos avcılığı, dalyan, parakete, olta ve zoka, uzatma ağları, uçak ve helikopter, canlı yem ve gırgır ağları gibi çeşitli araç ve yöntemlerle yapılmaktadır (Karakulak 1999). Ülkemizde, avcılığın tamamına yakını gırgır ağlarıyla yapılmaktadır. Helikopter ve uçakla avcılık biçimleri yasaktır. Fakat bazı Avrupa ülkelerinin bu yöntemle avcılık yaptıkları orkinos avcıları tarafından söylenmektedir.

Orkinosların Yakalanması ve Çiftliklere Transferi

Türkiye'de orkinos en fazla mayıs ve haziran aylarında avlanmaktadır. Çevre şartlarına göre geçmiş yıllarda nisan ayı başlarında da av verdiği görülmüştür. Türkiye'nin güney bölgesi açıklarında 20-120 mil mesafelerde (özellikle Antalya açıkları 40-60 mil) avlanmaktadır. Avcılık gırgır teknelerinin çok büyük ağları ile orkinosların etraflarının çevrilerek yakalanması şeklindedir. Yakalanan balıklar gırgır ağlarının açılabilen pencereleri ile avlama bölgesine getirilen kafes ağlarının açılabilen pencereleri birleştirilerek aktarılır. Orkinosların konulduğu kafesler trol teknesi gibi teknelerle çok dikkatli ve yavaş yavaş (saatte 1-1,5 mil hızla) çekilerek çiftliklere taşınır. Çiftlikler orkinosların pazar taleplerine uygun performansa getirilmesi için besleme yerleridir.

Orkinosların Yetiştiriciliği

Ekonomik önemi ve yetiştiriciliğe (besicilik) uygun olması nedeniyle mavi yüzgeçli orkinos (*Thunnus thynnus*) tercih edilmektedir. Türün yetiştiricilik potansiyeline bakıldığında avcılık yoluyla elde edilen bireylerin ağ kafeslerde üretiminin yüksek seviyede olduğu görülmektedir (Sylvia, 2002). Fakat larva yetiştiriciliğinde sıkıntılar olduğu ve larval yetiştiriciliğin temelini oluşturan kaliteli ve yüksek miktarda yumurtanın ve kültür ortamında sağlanamadığı bildirilmektedir. Larva dönemde yaşama oranı %1-2 düzeyindedir (Miyashita, 2001; Başaran 2004).

Besicilik amacıyla kafeslere alınan orkinosların 25-30 gün yem almadıkları belirtilmektedir. Orkinoslar kafeslerde yüksek

oranda yağ ve lipit içeren *Clupea harengus* (ringa), *Sardinella aurita*, *Sardinella pilchardus* (sardalya), *Scomber scombrus* (uskumru) gibi balıklar ve kalamar (*Loligo vulgaris*), sübye (*Sepia officinalis*) gibi kafadanbacaklılar ile beslenmektedir (Kataviç vd; Perçin, 2006). Burada amaç balığın kısa sürede yağlanarak kilo artışının sağlanmasıdır. (Perçin, 2006).

Kaynaklar

- Anonymous 1, 2008. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı, Su Ürünleri Daire Başkanlığı, Ankara.
- Anonymous 2, 2007. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- Başaran, F. ve Özden, O Mavi Yüzgeçli Orkinos (*Thunnus thynnus* L., 1758) Balığı Yetiştiriciliğinin Kültür Koşullarında İncelenmesi, E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, Cilt 21, Sayı (3-4): 343-348
- Perçin, F. ve Tanrıkul T. T. 2006. "Kafes İşletmeciliğinde Orkinos (*Thunnus thynnus* L., 1758) Sağlığını Olumsuz Etkileyen Faktörler", E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, Cilt 23, Sayı (3-4): 479-484.
- Rivas, L.R. 1954. A preliminary Report on the Spawning of the Western North Atlantic Bluefin Tuna (*Thunnus thynnus*) in the starits of the Florida. Bulletin of Marine Science of the Gulf an Caribbean, Vol. 4, No:1-4 , 302-322
- Sanz B., A. 1990., "Sur la Nourriture des Jeunes Thons Rouge *Thunnus thynnus* (L, 1758) des Cotes du Golfe de valence. Rapp. kada
- Karakulak, F.F. 1999. "Türkiye Sularında orkinos (*Thunnus thynnus* L, 1758) Avcılığı ve Biyolojisi" İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.
- Slyvia, P.C., 2002. Current Status and Future Prospective of Bluefin Tuna (*Thunnus thynnus orientalis*) Farming in Mexico and Coast of the United states. First International Symp
- URL1. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Orkinos> (erişim tarihi 01.09.2008)
- URL2. www.oyid.com/doc/orkinos-yetistiri_ciligi_genel_bilgiler.pdf (erişim tarihi 01.09.2008)
- URL3. http://www.sualemi.com/forum/printer_friendly_posts.asp?TID=32 (erişim tarihi 08.08.2008)

